

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. 317 p.

Több mint két évtizede ismertetem ezt a monográfiát a *Magyartanításban* a rovat szabta kurtaasággal. Kiemeltem a kötet elméleti alaptételét: a hanglejtés konvencionális, de nagyrészt korántsem önkényes. Méltattam az érzelmek hanglejtési kifejezésének gazdag eredményeit, a tömörítő beszéddallam-vegyítések fölfedezését, a szintaktikai szerepű hanglejtésformákból levont következtetéseket.

Azóta nyelvtudományunk nagyot változott. Hosszan indokolhatnám, miért kell különféle területeken dolgozóknak újraolvasni „A magyar beszéd dallamá”-t. Újra kell olvasnia a nyelvészociológusnak, a generatív nyelvtan hívének, nem is szólva a kibontakozó szövegten művelőiről, mert nem avult el; mert gyümölcsöző dolog kritikailag összemérni a mai magyar nyelvészet igényeivel.

Nagyrészt a szerzők érdeme, hogy a magyar hanglejtéskutatás ma már nem maradt el „évtizedekkel” (306) beszédhangjaink sok szempontú elemzéséhez képest. Igaz, a szélesebb közönség fülét is finomította az országszerte lezajló kiejtési versenyek sokasága vagy a rádió 'Beszélni nehéz' sorozata. (Más kérdés, hogy ez utóbbit inkább csak hódolat illetheti, nem bírálat — a személyi érzékenység és a tekintélyvédő erőszakosság miatt.)

Fónagy és Magdics 1964-ben józanul méri föl, mire vállalkozhatnak: „meg sem kíséreltük felépíteni az érzelemmentes magyar hanglejtés szabályainak teljes rendszerét, a generatív első hanglejtéstant” (314). Negyedszázad múltán ma sem késett el az erre törekvő: azóta sem vágott neki senki e feladatnak. Ezért az érzelmkifejező beszéddallamoknak a semleges normaszereühöz való értékelő viszonyítása ma sem lehet tárgyszerű, ma is rengeteg benne az egyéni ízlés és kíváncsi. Tapasztalni ezt a kiejtési és versmondási versenyek zsűriinek vitáiban éppúgy, mint a versmondás tudós elemzői közti jókora nézeteltérésekben.

Be kell illeszkednie az új magyar nyelvészetbe értékes anyaggyűjtésként Fónagyék munkájának. Aki valaha is foglalkozott ilyesmivel, elismeréssel tanulmányozza a csaknem kétezer mondatdallam kottáját, melyek többnyire páros, olykor többszörös változatokból összegződnek. De az erre fordított munka mennyiségének hódolva sem kerülhetjük meg a kérdést: mennyire hitelesek a lejegyzések. Maga a szerzőpáros is tájékoztat róla, hogy a hangmagasságban egyszerűsítene. A lekottázónak, Magdics Klárának az volt a módszere, hogy „kiénekelte” magának a dallamot, aztán közös alaphangra „transzponálta” (314). Kicsit szűkszavú ez a befejezésbe kerülő tájékoztató. Ha különbözök a beszélők, mi az a 'közös alaphang'? Azonos beszélő is változtatja pillanatnyi érzelmi, egészségi, műfaji, kommunikációs helyzetbeli alaphangmagasságát! Félreértések elkerülése megérdemelt volna egy megjegyzést. A zenei transzponálásnak a következménye az is, hogy félhangokat még csak-csak találunk a kottákban, de persze gyakran veszünk igénybe beszédünkben ennél szűkebb hangközöket is. További embertelenül nehéz feladatba ütközött volna a kottázó,

ha jelölni próbálta volna csak hallása alapján a beszéd iramát és a hangok időtartamát. Általában és következetesen negyedhangokat tüntet föl mind a nyomatékos, mind a nyomatékatlan szótagokban, mind a rövidebb, mint a hosszabb mondatokban; csak elvétve használ nyolcadokat és tizenhatodokat (212—213). A beszédgyorsaságra a kottához csatolt megjegyzések utalnak itt-ott. A jobb gépekre fordítható több pénzzel oldhatják meg csak e feladatokat majd az utódaink.

Ma másban látom a hitelesség bökkenőjét! Számtalanszor jelölnek a kották a nyomaték után esést, de a további szótagokban az esetek többségében ezt az esést nem követi további ereszkedés (l. pl. 125—130), hanem e szótagok is megmaradnak az esés hangmagasságán a következő nyomatékig. Nem tagadom, előfordul olykor ez a hanglejtésforma, de semmiképp sem többségi megoldás, mint a kötet sugalmazza. Húszan olvassák föl benne (108) a szerzőknek az „Erre több példa is van a »Magyar zené«-ben” mondatot. A kották szerint a hangsúlyos *több* előtt az *erre* két szótagja mindig azonos magasságú, sehol sincs benne ereszkedés; ugyanitt a *példa is van a szegmentum* tizenkilencszer, a *példa is* pedig mind a húsz esetben azonos hangmagasságú. Lehetetlen, hogy ennyire „ragados” legyen a magyarságra nem jellemző egyhangúság, az ereszkedés ilyen következetes hiánya. A feldolgozott anyag e tekintetben egyoldalúan eltorzítja a magyar nyelvközösség hanglejtésformáinak megoszlását. Ugyanez a lekottázásmód jellemzi az angol, francia, német példákat (260—266); érdekelne, mit szólnak ehhez e nyelvek hanglejtéskutatói.

A szórványos elírások vagy sajtóhibák persze bocsánatosak. Olykor-olykor vagy az érzelmkifejező dallamból, vagy az ellenőrző semlegesből marad ki egy-két szótag hangjegye (457., 547., 554., 556., 609. stb. sz. kotta). Máskor mag a kotta képzetlenség, hihetetlen! A 100.-ban négyszer is alacsonyabb hangú a nyomatékos szótag az utána következőnél. Ezt még egészen egyéni kiejtésnévnek sem tudom elképzelni. Hibás, kétes vagy magyartalan a 126., 127. és 129. kérdőmondat, továbbá a 101., 125., 447. és 512. sz. mondatkotta.

Meglepő, mennyire hiányzik e monográfiából a normatív szempont. A szerzők sehol sem csoportosítják a gyűjtött változatokat szabályosan elfogadhatókra — vagy legalább szokványosan gyakoriakra —, még tűrhetőkre vagy ritkábbakra, illetve hibásakra, idegenesekre. Értékelő megjegyzés nélkül közlik a kijelentő mondatoknak a nyomatékok után felszökő magasságú zárásait, sőt inkább funkciót keresnek e jelenségben: annak jelölését, hogy milyen mellékmondat vagy mellérendelő utótagmondat következik (177 stb.).

A másik oldalról, az elhangzottak szövegi lejegyzését tekintve, kétségeket ébreszt számos mondatzáró írásjel hitele. Ha három pont zárja a mondatot, nem tudjuk, a hanglejtésről árulnak-e el valamit, vagy azt jelzik, hogy a lejegyzők szakítják meg a szöveget, mondanak le a folytatásról (pl. 249). Még gyanúsabbak a pontok. Az „Element a villamos. Most mit csináljak?” szövegben a *-mos* szótag nem az alaphang felé süllyed, hanem fölemelkedik. Miért zárulna itt a mondat (215)? Vitatom. Ilyen hamis pontok korántsem ritkák (24, 26, 234 stb.). Általában vitára ingerelnek a szerzők azzal, hogy az érzelmileg fűtött, dallamot fölrántó végű mondataikat ponttal zárják le (208, kk.). (Más kérdés, hogy ezek milyen normának felelnek vagy nem felelnek meg...) A méltatlankodó-érvelő mondatok végének emelkedése utáni pontokban sem hiszek (234—237=559., 561. kotta stb.). Valami elhallgatott folytatást sejtet a kották dallama itt, egy rétegnyelvben várható a *mert...*, vagy a *hogy...* után. A szerzők is kimondják, hogy „A figyelmeztetően felhajló mondatvég különösen gyakori az érvelő beszédben” (235). De ha elmaradnak azok a figyelmeztető érvek, akkor miért pontot tesznek a mondat végére, miért nem három pontot? A kérlelő mondatok érzelmi indokokat elhagyó, de végül emelkedő dallamát is meggyőzőbben zárná

három pont az itteni pont vagy felkiáltójel helyett (227—228), az ilyen rábeszélését szintén (533. kotta). A befejezetlenség érződő, felkapott végű fenyegető mondatoknak megfelelő írásjel nem annyira a felkiáltójel, hanem inkább: ..., vagy !... (230, 232=538., 540., 549., 550. kotta).

E tiszteletre méltó nagy vállalkozás csorbáját a folytatóinak ki kell köszörülniük, tisztázva a mondatdallamok végének és a mondatzáró írásjeleknek a viszonyát. Addig gyakran egyedi kiejtőmódként is, egyedi jelölésmódként is értékeljük az affektív alatti semleges hanglejtésváltozatok némelyikét (pl. 148=342. b. kotta) társadalmi érvényesség nélkül.

Nem feledkezem én meg ennek az óriási anyagfeldolgozásnak keletkezési idejéről, de hogy kérek számon tőle kidolgozott társadalomnyelvészeti szempontokat! Nagy méltánytalanság volna tagadni, hogy igenis kaptunk ilyeneket is! Elvégre a szociolingvisztikába is vágó igazság, hogy a hanglejtésformák egyrészt közösek egymástól távoli idegen nyelvekben, sőt a nyelvben és a zenében is, másrészt határozottan kötődnek bizonyos területhez, nyelvi részlegekhez (260—267). Más műveiben bővebben, de itt is utal rá Fónagy, hogy miért is nem egészen önkényesek a különféle társadalmak hanglejtési konvenciói, mi a hátterük a természetes reakciókban, viselkedési formákban, érzelmi tényezők fiziológiai hatásában (276 stb.). A társadalomnyelvészetbe szólnak bele a szerzők annak kijelentésével is, hogy a hanglejtés máig is alakuló rendszer: valamilyen fokán áll az archaikus, természetes, élettani alapú kifejezési kódok és a fejlettebb társadalmi jelrendszer közti átmenetnek (312).

Ha nem tekintik is fő céljuknak, a szerzők igazolják elődeiket, nyelvjárásunk jeleseit: táji köznyelveink hanglejtésformáikban is eltérnek egymástól (7, 11). Ha csak néhány kotta erejéig, de ők is szemléltetik az eltéréseket. Fónagyék nem közlik, hogy itt hány személy hanglejtésmódját általánosítják regionális köznyelveinkben. A nem vízszintes, hanem függőleges nyelvi tagolódást tekintve, a férfiak és a nők eltérő hanglejtési sajátosságaira fordítanak némi figyelmet (29—30). A szökőzárás mondatvégek pl. gyakoribbak a nők, mint a férfiak közt. Nem tudni, hogy e következtetést nem túlnyomórészt budapestiek összevetéséből vonta-e le a szerzőpáros. Érdekesek a felolvasott és a hasonló tartalmú, de kötetlenül elmondott szövegek közötti összehasonlítások (11, kk.), akkor is azok, ha a közölt eredmények alighanem csak szűk, magasabb műveltségű rétegekre jellemzők.

A társadalomnyelvészeti szemléletű lexikológia és frazeológia szilárd eredményeinek tartom, ahogy bizonyos kis csoportok fráziskészletének megszilárdult, jórészt átörökölt dallamformáiból meggyőző példákat emelnek ki (kéregetők, szenzációt szertekürtölő rikkancsok, perecések, kalauzok, labdarúgó-riporterek: 32—35).

Ez a monográfia még nem ad, nem adhat szociolingvisztikai hanglejtéstant. Arra azért figyelmeztet zárszavában, hogy a köznyelvi sémától (vajon melyiktől? Okvetlenül a budapestitől?) rendszeresen eltérő, eredetileg semleges használatú rétegnyelvi dallamok fölidézik a miliőt, jellemzik a beszélőt azzal, hogy melyik réteghez tartozik (313). Nyilván csakis akkor, ha nem a saját nyelvi közegükben hangzanak el ilyen mondatdallamok.

Fónagy és Magdics elkülöníti anyaga feldolgozásában a mondatfajták dallamvilágát (s fejezetzárásul itt tárgyalja a hanglejtés és modalitás viszonyát), a hanglejtés mondaton belüli „grammatikájától”, továbbá még határozottabban az érzelmelek és magatartáskifejezések hanglejtési sajátosságaitól. Ma már valószínűleg ők is másként állítanak fel a korlátokat, illetve korlátok helyett hidat építenének. Elvégre nagyot fejlődött az utóbbi évtizedekben a modalitás kutatása nemcsak a nyelvészetben, hanem végül is tőle elszakíthatatlanul a modális, deontikus logikában is. A mondatfajtákban, mondatformákban kifejeződő beszédészandék számos fajtája meghatáro-

zásánál fogva érzelmi, indulati tartalmú. S a beszédzándékot igen gyakran jobban kifejezik a hanglejtés szegmentumok fölötti eszközei, mint a módosító- és viszonyzó, illetve viszonyragok. A modalitás kutatásához, szükségszerű integrációjához nélkülözhetetlen lesz a „A magyar beszéd dallama” (főleg: 40—100), és fordítva, a hanglejtéskutatásban is összefonódnak majd a szintaktikai és az érzelemkifejező szempontok.

Hajdani formájában mik a mondattani eredményei a monográfiának? Meggyőzőnek a közbeékelt tagmondatokról is, az értelmezői és állítmányi rész hangzási megkülönböztetéséről szóló megállapítások (139—142, 312), legföljebb e hangzási megoldások egységesen kötelező érvényét vitatnám. Más a véleményem azokról a mondattani kétértelműségekről, amelyeknek a háttere a birtokos jelző ragtalan volta vagy egyszerűen a rossz szórend — tehát a mondat csiszolásával meg is szűnne a kétértelműség. E helyesbítés nélkül ugyan segíthetnek valamit a hanglejtés vagy a szünettartás eszközei (109—110, 113, 118—120, 156—159, 312), de Fónagyék túlságosan kevés kísérleti személyi dallamértékeléseivel érvelnek ahhoz, hogy statisztikai eredményeikét szignifikánsnak tarthassuk. A példaszövegekhez pedig nagyon hiányolom a nyelvhelyességi bírálatot...

Korántsem tagadom, hogy a beszédtekintélyek kánonjai, téveszméi ellen ne lehetne föllebbeznünk. Örülök, hogy a szerzők sem bólogatnak mindig Péchy Blankának (116—117), viszont az ő kettős tekintélyük sem fogadtatja el társadalmilag a páros, mély *sem...*, magam *sem...* mondatdallamot (136). Azt a hibás közkeletű vélelményt is meg kellene már kérdőjelezni, hogy a családnév utáni keresztnévnek hangsúlytalannak kell lennie (pl. 103): téves ez a nézet, akárhányan erősítgetik is! Ha a keresztnév is fontos új közlés, nagyon is hangsúlyos lehet (bemutatkozás!), legföljebb az idegenes, ha nyomatéka magasabb hangú a családnévénél.

Ismét méltányosságra intem a mai olvasót. Fónagy Iván és Magdics Klára nem állítja, hogy akár húsz egyetemi hallgatót használva föl kísérleti személyként, akár öt férfit és öt nőt, többségi döntéseik megbízhatóan tükrözhetik egy-egy mondatdallam társadalmi súlyát, normativitásának a mértékét (50, 71 stb.). Sokkal hálásabban lehetünk magukért a módszerekért. Fónagy Iván e kötetben is ontja a pompásnál pompásabb ötleteket, melyekkel mások elvégezhetik később az aprólékos munkát. Kialakulhat társadalomnyelvészeti hanglejtéstanunk, szilárdabb lesz az alapja a hanglejtésformák helyességi, nyelvművelési bírálatának, föltárul a mondatdallamok normarendszere.

Egy-egy ilyen — itt néhány személyre alkalmazott ötlet egyrészt ösztökél a továbbgondolásra, másrészt sejteti, mit várhatunk tőle nagyban. Nem vezet szignifikáns eredményre a szövegtelenül zümmögött hanglejtés némely modalitás kihallásában, fölismerésében (91—96)? Nem zárul le a vizsgálat! Az ötlet lett volna hibás, vagy valóban nincs jelölő értéke a beszéddallam e modalitásának szövegtelenül, önmagában? Esetleg az értékelő kérdést kell másként föltenni? Netán az az igazság, hogy bármennyire számításba veszik is a szerzők egyébként a mondat legtágabb situációját és nagykontextusát, tehát műfaját (pl. 28, 42), ezek az eligazító tényezők hiányoznak a kísérletből?

A monográfiában használt kísérleti módszerek egyaránt alkalmasnak látszanak a beszéddallamnak inkább mondattani modalitásbeli, és inkább érzelemkifejező vizsgálatára. Hadd ismétljem meg azonban, hogy ez a két oldal mennyire szorosan függ össze! Ha kellőképp tágra szabjuk a nyelvi modalitás körét, akkor egyszerűbb vagy összetettebb modalitássá válnak az érzelem- és magatartásfajták is nyelviesülve. A kötetből véve példát: a tiltó-fenyegető és a csodálkozó-felkiáltó, felvilágosító zándékú mondat egy-egy összetett modalitásfajta fejez ki. A fenti szemlélet indokolhatja,

hogy az említett két — egymástól távolinak rémlő — beszédszándék modalitását szinte azonos dallam nyelviesíti. További kérdés, hogy mely összetevő modalitásaik rokonok, s összetettségükben más-más módon térnek el a semleges kijelentő modalitástól (vö. 254). Az bizonyos, hogy nélkülözhetetlen a normákhoz mérni. Ha saját normájuktól is egyenlő arányban térnek el a dallamok, akkor van valami modális kapocs köztük; pl. az erélyes, határozott kijelentés és az akár barátságos, akár szigorú felszólítás közt (66).

Az érzelmek és indulatok, magatartásválaszok kutatási problémáit föltérképezve, akkor is rengeteg az érték a könyvben, ha a vizsgált beszéddallamok nem kis hányada egyéni, sőt egyedi. Magát a végkövetkeztetésüket ez nem érinti: tehát vannak a mondatdallamokkal igen egyértelműen kifejezhető érzelmek, de vannak olyanok is, amelyeknek értelmezésében erősen rászorul a hallgató a jelentés, a kontextus és a szituáció értelmezést támogató segítségére (70).

Természetesen fejet hajtunk a részeredmények előtt is. Ha nem magyarázta volna el Fónagy Iván az itteninél bővebben mind korábbi, mind ezután írt műveiben, ez az anyag szinte kifejtetlenül is rávezet az érzelmi, indulati töltésű beszéd alapsajátságainak magyarázatára. Minden érzelmi feszültségforma magasabb dallamfekvésű? Nyilván a hangszálakat is feszíti a feszültség. A dallam hangmagassága azt már nem jelzi, hogy az érzelem, az indulat tartalma pozitív-e, vagy negatív. Tüneti értékű viszont, hogy a szorongás mondatainak nemcsak a csúcsei magasak, hanem végig megfeszülnek a hangszálak, a mondat a felső regiszter szűk közében hangzik el (vö. 183, 187—188, 189).

Mi sem áll távolabb a két szerzőtől, mint a dogmatizmus. Nem siklanak el az ellenpéldák fölött sem, sőt általában meggyőzők az ezekhez fűzött magyarázataik is. Nem csökkenti érdemeiket, ha ez elvéve nem sikerül. Én pl. vitatnám az óhajtó mondatok dallamértelmezését (88—89), s marad bennem némi kétely azzal a határozott tételükkel szemben is, hogy a felszólítás szigora mindig fordított arányban áll a mondat hangterjedelmével, a csúcsa és alja közti távolsággal. Talán másként értelmezzük egyik-másik érzelem, indulat tartalmát és határait? Túlságosan átfödi egymást a szigor a fenyegetés ahhoz, hogy ne csapnának át dallamaik is egymásba, vagyis hogy a szigorúság dallamsajátságai egységesek maradhassanak. További kifogásaimnak elveszi az élet, hogy Fónagy Iván és Magdics Klára sok más helyen jelzi makacs következetességgel: nincs egyhangúság, nincs egységes és egyedül helyes megoldás az érzelmfajták kifejezésében. (A kezdeti magabiztos uniformizálás után a 'Beszélni nehéz' sorozat vezetői is belátták, hogy érzelmi töltésű házifeladat-mondatainknak mindig van több helyes megoldásuk is, noha a dallamok különbsége általában különbség a mondanivaló tartalmában.)

Tovább morzsolják az egységesítő kised táborát azzal, hogy föltárják a mondatok többszólamúságának a funkcióit. A hanglejtés-keresztvezetések, a „dallammetaforák” különleges értékei nyelvünknek — alighanem más nyelveknek is —: hatásosan sűrítenek, tömörítenek. Legegyszerűbb fajtájuk talán az ún. ismételtető kiegészítendő kérdés. Egy ilyen kiegészítendő kérdés eredeti hanglejtése fölcserélődik az emelkedő-eső végű eldöntendőével, s ezzel belekerül valamelyik efféle eldöntendő kérdés tartalma is a mondatba: „Jól hallottam?”, „Ezt tapasztaltad volna?”, „Valóban így véled?” stb. (58—59). Hasonlóképp sajátosan tömörök a kalauznyelvi felszólítások jól ismert, eldöntendő kérdő dallamai (84=266. kotta, 86=275. kotta); a jövőben csak a kalauz nélküli városi közlekedés miatt vesznek ki. Hatásosan sűrítve váltja föl a felkiáltó dallam a kérdőt.

Látszólag öntörvényű terület a versmondásé? Nem hiszem. Az itt tapasztaltak is megnyilvánulhatnak a nem művészi igényű szövegekben. A versbeli kérdés elhan-

gozhat kijelentő dallamban is, ha elvárjuk az igenlő választ (299—302), de ugyanígy elhangozhat a kalauzok beszédében is.

Jelzi vagy jelezheti a hanglejtés, hogy a beszélő mit vár el a hallgatótól. De jelezheti a hanglejtés megszabott szelete azt is, hogy a hallgató mit várhat el a mondat folytatásától, hogy a mondattani fejezetre térjek vissza. A mondat elejének a hangmagassága és dallama megjósolja, hogy az egésze hosszabb vagy rövidebb lesz-e (145). A bevezető tagmondat zárása viszont azt sejteti — ha nem is olyan vas következetességgel, csak tendenciaszerűen —, hogy következményes, következtető vagy magyarázó tagmondat várható utána (133—134).

A mondat legtöbbször nem önállóan teljes szöveg, hanem nagyobb szöveg része. Ezért fontos a szövegtan számára, hogy Fónagy és Magdics teljes versek hanglejtését is elemzik (284—285). Egy mondat beszéddallama a következő számára épít alapot, függetlenül attól, hogy a beszélő saját szövege folytatódik-e, vagy másé kezdődik. A mondat előkészítheti a folytatásában kibontakozó fokozást is, ellentétezt is (280—284). Ha pedig befejezetlen hanglejtésű mondat zárja egy beszélő szövegét, a hallgató várhatja ugyan — akár ki is fejtve kívánságát — a folytatást, de maga is vállalkozhat rá bizonyos helyzetekben, hogy gondolatban vagy hangosan teljessé egészíti ki a mondandót (144).

A szövegtanban sem homályosítja el a két kutató hajdani munkájának érdemét, hogy bizonyos problémákat másként értékelünk, mint ők. Szerintük: „Spontán beszélgetésekben a mondatoknak mintegy fele végződik csak alaphangon. A kijelentő mondatok utolsó szótagjának dallamszintje pontosan tájékoztat arról, hogy a beszélőnek van-e a tárggyal kapcsolatban még mondanivalója, s hogy ez a mondanivaló milyen szorosan fűződik a már elmondottakhoz. Csak különböző méretű pontok bevezetésével lehetne írásban érzékeltetni a közlés tagolódását. A hanglejtés tanúsága szerint számolnunk kell a mondatnál nagyobb beszédegységekkel is” (142). Pontosabban: a hanglejtés tanúsága szerint is! — állítjuk mi.

Egyébként pedig nincs szükség különféle pontokra! Egyszerűen be kell vallanunk, hogy nem fejeződött be a kérdéses helyen a mondat. Folytatódik, ha másként nem, „laza kapcsolatossággal”, mint némely mondattanásunk ilyenkor mindent nyitó varázsszóval kimondja. Magyarán: a pont helyére vessző, kettőspont, pontosvessző vagy három pont illenék...

S a fentiekkel szemben az is kérdéses, hogy a dallamnak az alaphangra esése tendenciájában olyan széles ív, amely „egybefoglalja a nagy tartalmi egységeket, de érzékelteti ezen belül is az egyes elemek összetartozását, a nagyobb elemek tagolódását” is (312). A nagy tartalmi egységek korántsem mindig nagyobb autonóm szövegegységek a mondatnál. Megmaradhatnak a mondathatáron belül is. A hangmagasság és a közlés értelmi tagolódása természetesen és szükségszerűen kapcsolódik össze, igaz! De már a mondaton belül is. A szövegtan kutatói hálásak lehetnek e monográfiáért, de nem olvaszthatják be gépiesen tudományágukba az itt olvasottakat. A hanglejtés határjelző szerepének a mondaton túl a szövegre való kiterjesztését ezután tovább kell vizsgálni, önkéntelenül is hasznosítva e monográfia eredményeit a kötelező fölülbírálás közben.

Török Gábor

Irodalom

Török Gábor, *Magyartanítás*. XII. (1969.) 3. 144—145.